

УДК 339.5:330.15

ЦИБУЛЯК А.Г.,
к.політ.н., здобувач кафедри міжнародних фінансів
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

НАУКОВІ ОСНОВИ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ СВІТОВОГО ВИРОБНИЦТВА

Анотація. Стаття присвячена дослідженню наукових основ екологізації світового виробництва. Обґрунтовано необхідність врахування екологічної складової у розвитку міждержавних виробничих зв'язків.

Ключові слова: екологія, екологічні проблеми, екологізація світового виробництва, екологізація виробничих зв'язків.

Цыбуляк А.Г., кандидат политических наук, соискатель кафедры международных финансов Института международных отношений Киевского национального университета имени Тараса Шевченко

НАУЧНЫЕ ОСНОВЫ ЭКОЛОГИЗАЦИИ МИРОВОГО ПРОИЗВОДСТВА

Аннотация. Статья посвящена исследованию научных основ экологизации мирового производства. Обоснована необходимость учета экологической составляющей в развитии межгосударственных производственных связей.

Ключевые слова: экология, экологические проблемы, экологизация мирового производства, экологизация производственных связей.

Tsybuliak A.G., kandydat politychnykh nauk, zdobuvach kafedry mizhnarodnykh finansiv Instytutu mizhnarodnykh vidnosyn Kyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka

SCIENTIFIC FOUNDATIONS OF ECOLOGIZATION OF WORLD PRODUCTION

Abstract. The article is devoted to research of scientific foundations of ecologization of world production. The necessity of taking into account the ecological part of development of intergovernmental production relations is grounded.

Key words: ecology, ecological problems, ecologization of world production, ecologization of production relations.

Постановка проблеми. Функціонування світового господарства здійснюється під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників комплексного характеру, які визначають його структуру, специфіку та тенденції розвитку. Серед них важливе значення мають, передусім, ступінь замученості його суб'єктів до інтеграційної співпраці та торговельної взаємодії, рівень розвитку їх виробничих потужностей, забезпеченість ресурсами різного характеру, вектори глобалізаційної взаємодоповнюваності, георегіональні стратегії розвитку міждержавного співробітництва. Разом з цим, беручи до уваги наявність багатьох площин перетину зовнішньоекономічних інтересів суб'єктів господарювання, слід зважати на існування ряду проблем, притаманних їх розвитку як системних елементів світогосподарського комплексу. Йдеться, насамперед, про глобальні проблеми функціонування світового господарства, які мають політичне, економічне, ресурсне, соціальне, культурне, екологічне спрямування. На нашу думку, саме екологічні проблеми, що мають тісний зв'язок з раціональним функціонуванням світової спільноти набувають особливої актуальності на сучасному етапі розвитку глобального господарства. Причини цього слід вбачати в необхідності збереження та підтримання безпечного розвитку навколишнього середовища, в першу чергу, як системи забезпечення життєдіяльності людства, з урахуванням економіко-виробничих пріоритетів його функціонування. Це, в свою чергу, вимагає дослідження наукових основ екологізації та визначення її взаємозв'язку з процесами організації та розміщення світового виробництва.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання екологізації виробництва та міжнародних виробничих відносин є предметом досліджень зарубіжних та вітчизняних науковців. Особливої уваги в цьому зв'язку заслуговують наукові праці К. Андерсона, О. Веклич, Л. Гринів, Г. Дейлі, П. Ерліха, Д. Есті, Л. Купінець, Л. Мельника, Т. Туниці, Дж. Фарлея та ін. Наукові підходи до екологізації висвітлені в працях В.Вернадського, Е.Геккеля, Ч.Дарвіна, Ж.Б.Ламарка, К.Мебіуса, М. Реймерса, М.Холодного та ін. Проте численні аспекти даної проблеми потребують подальшої розробки.

Мета статті – дослідження наукових основ екологізації світового виробництва та обґрунтування пріоритетів розвитку екологічної складової виробничо-господарських відносин країн світу.

Виклад основного матеріалу. Інтенсифікація міждержавної взаємодії як одна з визначальних характеристик сучасного етапу розвитку світового господарства має свій прояв, зокрема, в розширенні світового виробництва. Це зумовлено передусім, широким спектром переваг, які надає суб'єктам господарювання міжнародне розміщення виробництва, оптимізація торгово-політичної складової цього

процесу. Поряд з цим, саме розвиток виробничих потужностей здійснює значний негативний вплив на оточуюче середовище, загострюючи екологічну проблему і вимагає пошуку можливих напрямів його екологізації. В даному аспекті під екологізацією слід розуміти комплекс заходів, спрямованих на пристосування світового виробничого процесу до умов збережності рівноваги навколишнього середовища без зниження при цьому економічної доцільності його розміщення та розвитку. Наукові основи екологізації світового виробництва спираються, насамперед, на визначення сутності поняття “екологія” з точки зору різних підходів.

В цілому етапність розвитку уявлень про екологію та становлення її як науки представлено на рис. 1:

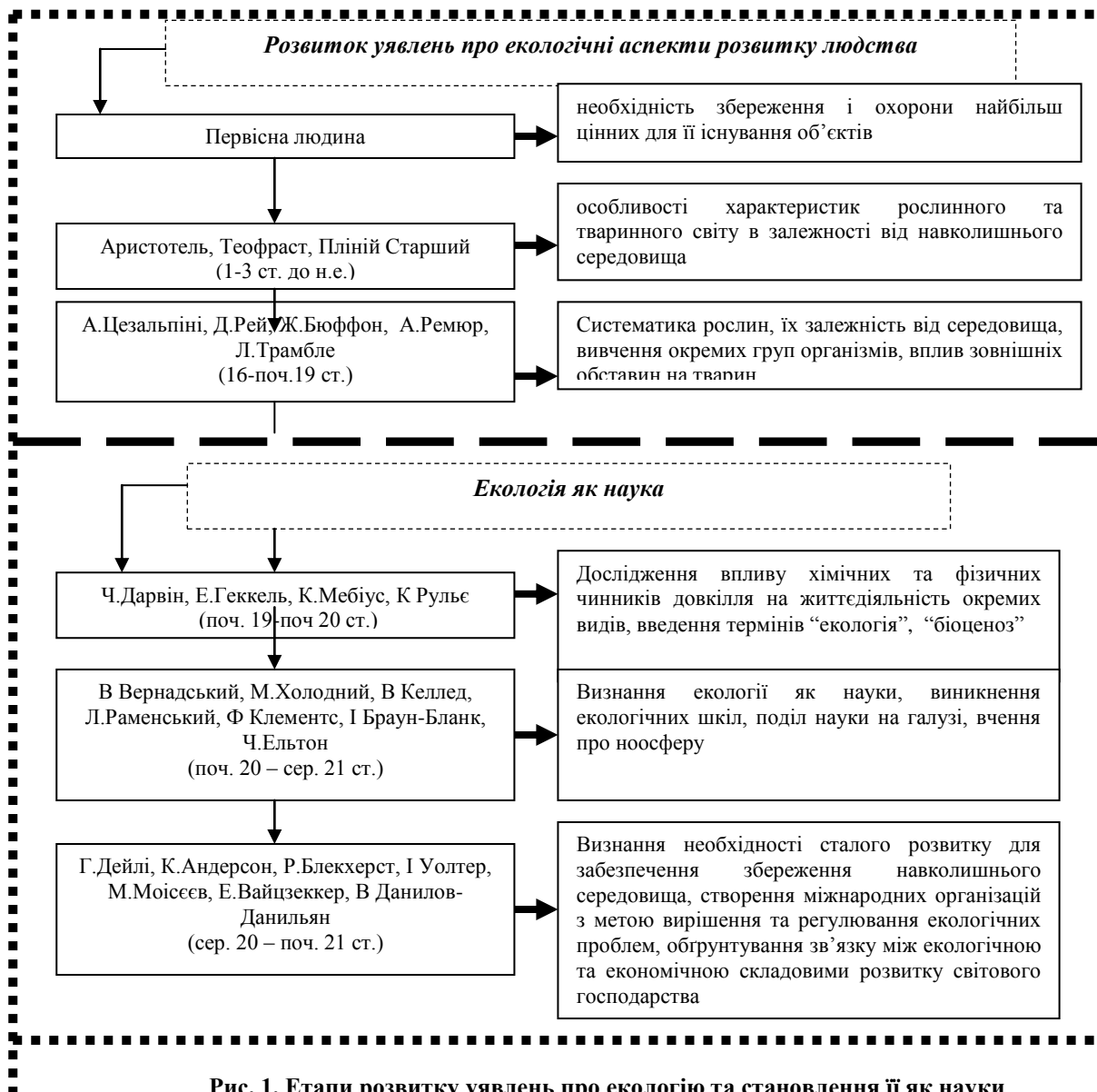

Рис. 1. Етапи розвитку уявлень про екологію та становлення її як науки

Особливості взаємодії рослин, тварин і навколишнього середовища, вплив зовнішніх умов на розвиток живих організмів, взаємозв'язок між діяльністю людини та природними елементами досліджували ще Аристотель, Теофраст, а значно пізніше Ж. Бюффон, Ж.Б.Ламарк, Ч.Дарвін, Е.Геккель, К.Мебіус та інші. Серед українських вчених питання взаємовідносин людини та природи досліджували В.І.Вернадський, М.Г.Холодний, М.І.Гавриленко, Д.О.Белінг, В.Я.Гурський, В.І.Бруховський та ін.

На думку Е.Геккеля, екологія - це пізнання економіки природи, одночасне дослідження всіх взаємовідносин живого з органічними і неорганічними компонентами середовища. Основною перевагою цього визначення слід вважати розуміння системності цього поняття та його тісного зв'язку з повсякденною діяльністю. Системний характер дослідження екології притаманний також М. Реймерсу, який вважає, що термін екологія містить не лише біологічні компоненти, але й включає геологічні, культурні, соціальні, геологічні, фізичні, економічні аспекти розвитку суспільства [2, с.213].

За визначенням В.Крисаченко, екологія являє собою один із найважливіших напрямів теоретичного освоєння дійсності і внаслідок цього виконує певну гносеологічну функцію в суспільстві. В такому випадку ефективність впливу екології на розвиток сучасного світу буде визначатися можливістю розкриття нею

комплексу функцій, зокрема, економічної, інформативної, освітньої, що буде залежати в кінцевому підсумку від конкретних умов розвитку системного середовища.

В свою чергу К. Ситнік наголошує на глобальному характері проблем, які досліджує екологія [3, с.98]. А її зв'язок з економічними аспектами розвитку світової спільноти є предметом досліджень Т. Акимової, В.Хаскіна, О.Яблокова, В.Некоса. Слід відмітити, що в багатьох дослідженнях західних вчених термін екологія ототожнюється, переважно, з суто біологічним поняттям, натомість з точки зору його взаємозв'язку з розвитком сучасного людства використовуються поняття “наука про довкілля”, “інвайронментологія”, “діяльність у напрямі стійкого розвитку” тощо [7, с. 76].

Важливе значення для розвитку екології мало також вчення про ноосферу, вивчення якої започаткував відомий український вчений В. І. Вернадський. Він вперше визначив людину з її господарською діяльністю як геологічну силу планетарного розміру, тобто показав, що антропогенний вплив на оточуюче середовище не менш сильний, ніж глобальні природні процеси. Цей етап також набув природоохоронного спрямування, оскільки актуалізував питання необхідності вирішення окремих регіональних і локальних проблем забруднення, зведення лісів, руйнування сільськогосподарських угідь тощо.

Першою спробою пов'язати поняття екологія та економіка слід вважати, на нашу думку, введення терміну “природокористування” як системи регулювання всіх типів використання природних ресурсів для господарства. Це стало основою для розуміння необхідності врахування екологічних аспектів розвитку людства з його господарською, економічною, виробничою діяльністю. У 1972 році на Всесвітній конференції з навколишнього середовища було вперше сформульовано термін “екологічний розвиток”, а в 1987 році наголошено на тому, що економічне зростання повинне враховувати екологічні можливості навколишнього середовища.

Зважаючи на багатогранність та різноспрямованість підходів до розуміння екології та її впливу на розвиток продуктивних сил та виробничих відносин, слід зазначити, що екологізація може мати різні прояви в залежності від сфери її застосування. Зважаючи на те, що до видів діяльності, які становлять підвищену екологічну небезпеку відносять, зокрема, атомну енергетику, фармацевтичне виробництво, хімічну промисловість, металургію, видобуток нафти та її переробку, машинобудування, деревообробну промисловість, тобто саме ті види виробничої діяльності, які є найбільш прибутковими складовими розвитку світового ринку, проблема врахування екологічної складової розвитку світового виробництва вимагає поглибленої уваги [5, с. 326].

В цьому зв'язку варто виділити основні складові екологізації світового виробництва, які мають стати основою безпечного розвитку виробничих потужностей країн світу. По-перше, використання енергозберігаючих технологій у виробництві. Низький рівень впровадження ресурсозбережних та екологічно чистих технологій призводить до того, що із загального обсягу природної речовини, яка застосовується у виробництві, форми кінцевого продукту набуває лише 1,5%. Застосування недосконалих технологій, зокрема спалювання нафти, вугілля і природного газу, призводить до того, що вміст вуглекислого газу в повітрі щорічно зростає на 0,5%, а за останні 150 років зріс на 25%, причому на 12% – за останні 30 років. Найбільшої шкоди завдають теплові електростанції, які працюють на вугіллі. У пило-газових викидах міститься понад 1400 шкідливих для людини речовин. Тому важливого значення набуває застосування альтернативних джерел енергії у виробничому процесі. Таке виробництво або зовсім не передбачає викидів у атмосферу шкідливих речовин (вітроенергетика, гідроенергетика, використання геотермальних джерел та енергії Сонця) або принаймні не збільшує їх обсягу [6, с.85]. Незворотне виснаження світових вуглеводневих запасів, зростаюча ціна на енергоносії, проблеми екологічного забруднення навколишнього середовища змушують більшість розвинених країн формувати свої енергетичні стратегії, спрямовані на розвиток альтернативної енергетики. За даними Міжнародного енергетичного агентства, до 2030 р. частка електроенергії, видобутої за допомогою альтернативних джерел, збільшиться вдвічі порівняно із сьогоденними показниками, що складають близько 16 % від усього виробництва. У більшості розвинених країн, зокрема у США, Німеччині, Іспанії, Швеції, Данії, Японії, заплановано довести частку відновлюваних джерел енергії в загальному енергобалансі до 20-50 %. Європейська комісія вважає, що у 2020 р. в Європі п'ята частина енергії вироблятиметься з екологічно безпечних джерел [8].

По-друге, забезпечення пропорційності соціально-економічної та екологічної політики на різних рівнях розвитку виробничо-господарського простору. Йдеться, насамперед, про обмеження щодо перенесення забороненого на внутрішніх ринках розвинутих країн виробництва на території держав з низьким рівнем економічного розвитку; заборону встановлення екологічних стандартів, що спричиняють зниження рівня конкурентоспроможності суб'єктів господарської діяльності в країнах з високим рівнем витрат на природоохоронні заходи; необхідність сприяння реалізації положень міждержавних екологічних угод [1].

По-третє, ефективний розвиток корпоративної соціальної відповідальності найбільших виробничих підприємств країн світової спільноти. В цьому зв'язку суб'єкти світового виробництва повинні, в першу чергу, зважати на відповідність виробничих перспектив діяльності на зовнішніх ринках національним нормам та вимогам щодо їх екологічності; необхідність використання екологічно чистої сировини у виробничих процесах; доцільність застосування таких складових та методів управління та організації виробництва, які враховують безпечність його впливу на навколишнє середовище [4]. По-четверте, розробка комплексної міжнародної системи оподаткування підприємств, виробнича діяльність яких здійснює надмірний негативний вплив на екологічну ситуацію. Базисом такої системи повинні стати найбільш раціональні інструменти екологічного

спрямування, що застосовуються державами світу з метою підтримки екологічності їх розвитку. Прикладом можуть слугувати адміністративні платежі, гарантії екологічної позики, ввізне екологічне мито, екологічні податки, екологічна сертифікація, екологічний аудит, екологічні субсидії, екологічні фонди, екологічне страхування, податкові пільги, природоохоронні інвестиції, квоти на забруднення та ін.

Висновки. Процес екологізації світового виробництва повинен ґрунтуватися на врахуванні наукових підходів до визначення сутності екологічних проблем та їх взаємозв'язку з виробничо-господарською діяльністю країн світу. В контексті врахування розглянутих наукових підходів, вагомого значення набувають наступні напрями екологізації світового виробництва: використання енергозберігаючих технологій у виробництві, забезпечення пропорційності соціально-економічної та екологічної політики на різних рівнях розвитку виробничо-господарського простору, ефективний розвиток корпоративної соціальної відповідальності найбільших виробничих підприємств країн світової спільноти, розробка комплексної міжнародної системи оподаткування підприємств, виробнича діяльність яких здійснює надмірний негативний вплив на екологічну ситуацію. Врахування вище зазначених орієнтирів у розвитку світових виробничих потужностей сприятиме значною мірою вирішенню принаймні окремих складових глобальної екологічної проблеми.

Список використаних джерел

1. Андреева Н. Вплив екологічного фактора на формування сучасної системи міжнародних економічних відносин / Н. Андреева, С. Харичков // Регіональна економіка. – 2004. – № 2. – С. 146-147.
2. Реймерс Н.Ф. Природопользование. Словарь-справочник / Н.Ф. Реймерс. – М. : Мысль, 1990. – 637 с.
3. Сытник К.М. Словарь-справочник по экологии / К.М. Сытник, А.В. Брайон, А.В. Городецкий. – К. : Наукова думка, 1994. – 664 с.
4. Туниця Т. Ю. Міжнародні аспекти проблем екологізації економіки / Т.Ю. Туниця // Науковий вісник УкрДЛТУ: Екологізація економіки як інструмент сталого розвитку в умовах конкурентного середовища. – Львів : УкрДЛТУ. – 2005. – Вип. 15.6. – С. 238–241.
5. Daly H. Ecological economics : Principles and applications / H. Daly, J. Farley. – N.Y., 2010. – 544 p.
6. Nordstrom H. Trade and Environment. Report of World Trade Organization / H. Nordstrom, S. Vaughan. – WTO. - 2000 - 127 p.
7. Studies in international environmental economics / [Ed. by Walter I.]. – USA. – 1976. - 364 p.
8. World trade report. - [Електронний ресурс] / Режим доступу : www.wto.org